

POSTANOWIENIE

8 marca 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Władysław Pawlak

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 8 marca 2024 r. w Warszawie
zażalenia M. spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w Ż.
na wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie
z 26 października 2023 r., I AGa 10/23,
w sprawie z powództwa M. spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w Ż.
przeciwko E. spółce z ograniczoną odpowiedzialnością w W.
o zapłatę,

**oddala zażalenie i pozostawia rozstrzygnięcie o kosztach
postępowania zażaleniowego w orzeczeniu kończącym
postępowanie w sprawie.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 15 grudnia 2022 r. Sąd Okręgowy w Szczecinie zasądził od pozwanej E. sp. z o.o. w W. na rzecz strony powodowej M. sp. z o.o. w Ż. kwotę 301 227 zł z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od 15 czerwca do dnia zapłaty (pkt I.; powództwo zostało oddalone w zakresie roszczenia odsetkowego odniesionego do stawek przewidzianych za opóźnienie w transakcjach handlowych - pkt II) oraz kwotę 25 879 zł, tytułem kosztów procesu z odsetkami.

Sąd pierwszej instancji ustalił, że 25 listopada 2020 r. J. E. prowadzący działalność gospodarczą pod firmą P. - jako zamawiający (9 grudnia 2021 r. doszło do przekształcenia tego przedsiębiorcy w E. spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością) oraz strona powodowa - jako wykonawca zawarli umowę, której przedmiotem było wykonanie projektu budowlanego hali w W. oraz na jego podstawie prac budowlano - montażowych, w terminie do 29 sierpnia 2021 r., za wynagrodzeniem ryczałtowym w kwocie 8 650 000 zł netto. Strony uzgodniły, że obowiązującą w ich stosunkach prawnych formą odszkodowania, niezależnie od przysługujących wykonawcy odsetek w wysokości ustawowej za opóźnienie w zapłacie wynagrodzenia, będą kary umowne, m.in. 0,25% wartości netto przedmiotu umowy za każdy dzień opóźnienia w oddaniu przedmiotu umowy zamawiającemu, przy czym łączna wysokość kar umownych nie może przekroczyć 25% wartości wynagrodzenia wykonawcy. W dniu 1 czerwca 2021 r. strony zawarły aneks nr 1 do tej umowy obejmujący zlecenie wykonawcy realizację szczegółowo opisanych robót dodatkowych i zamiennych, za kwotę 579 472,82 zł. W dniach 2,3 i 9 września 2021 r. strony dokonały odbiorów technicznych robót oraz potwierdziły istnienie usterek, które wykonawca zobowiązał się usunąć do 10 września 2021 r. 15 września 2021 r. wykonawca udostępnił zamawiającej obiekt w celu wykonania przez innego wykonawcę prac związanych z technologią zakładu, podłączeniem maszyn i urządzeń. 5 października 2021 r. kierownik budowy zamieścił w dzienniku budowy adnotację o zdatności obiektu do użytkowania. W korespondencji mailowej z 12 października 2021 r. zamawiający poinformował powodową spółkę o naliczeniu kar umownych i wystawieniu noty obciążeniowej z uwagi na niedochowanie umownego terminu wykonania prac budowlanych. Z kolei w piśmie z 15 listopada 2021 r. strona powodowa poinformowała zamawiającego, że przekazany przez nią wypis i wyrys z Miejscowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego z 6 września 2021 r. jest wadliwy i uniemożliwia wykonanie przedmiotu umowy z winy zamawiającego. W odpowiedzi strona pozwana nie zgadzając się ze stanowiskiem strony powodowej wezwała ją do zapłaty kwoty 1 868 913 zł z tytułu kary umownej za opóźnienie w wykonaniu umowy w okresie od 31 sierpnia 2021 r. do 17 listopada 2021 r. 18 listopada 2021 r. Powiatowy

Inspektor Nadzoru Budowlanego w W. wydał decyzję o pozwoleniu na użytkowanie obiektu.

Pismem z 22 listopada 2021 r. strona powodowa złożyła zamawiającemu oświadczenie o odstąpieniu od umowy na przyszłość co do niezrealizowanej części, tj. w zakresie dostawy kontenerów socjalnych oraz w zakresie objętym projektowanym aneksem autorstwa zamawiającego (roboty dodatkowe i zamienne związane z wprowadzonymi zmianami) i wezwała zamawiającego do odbioru wykonanych robót oraz zapłaty wynagrodzenia. Zamawiający uznał oświadczenie o odstąpieniu od umowy za bezpodstawne i wezwał powódkę do dokończenia robót budowlanych oraz zapłaty noty obciążeniowej z 22 listopada 2021 r. z tytułu kar umownych w kwocie 922 947,28 zł. 1 grudnia 2021 r. zamawiający wystawił notę obciążeniową w kwocie 299 949 zł tytułem kary umownej za opóźnienie w realizacji robót w okresie od 19 listopada 2021 r. do 1 grudnia 2021 r. Zamawiający odmówił dokonania inwentaryzacji robót zrealizowanych przez powódkę. Za wykonane roboty dodatkowe strona powodowa wystawiła stronie pozwanej fakturę Vat nr [...] na kwotę 301 227 zł brutto. Pismem z 14 stycznia 2022 r. pozwana spółka złożyła stronie powodowej oświadczenie o odstąpieniu od umowy ze skutkiem na przyszłość, zaś w piśmie z 20 kwietnia 2002 r. strona pozwana złożyła powódce oświadczenie o potrąceniu wierzytelności z noty obciążeniowej w wysokości 1 868 913 zł z wierzytelnością strony powodowej, w tym obejmującą należność z faktury Vat nr [...].

Sąd Okręgowy uwzględnił powództwo o zapłatę należności objętej z fakturą Vat nr [...] w kwocie 301 227 zł z tytułu wynagrodzenia za wykonane roboty dodatkowe i jednocześnie uznał, że zgłoszenie zarzutu potrącenia okazało się nieskuteczne w związku z niedochowaniem warunków określonych w art. 203¹ k.p.c., a w konsekwencji pominął na podstawie art. 205² § 1 pkt 2 i 5 k.p.c. zgłoszone wnioski dowodowe z osobowych źródeł i z opinii biegłego sądowego na okoliczności związane m.in. z roszczeniami przedstawionymi do potrącenia.

W wyniku apelacji pozwanej spółki Sąd Apelacyjny w Szczecinie uchylił wyrok Sądu Okręgowego w części uwzględniającej powództwo oraz rozstrzygającej o kosztach procesu (pkt I i III) i w tym zakresie przekazał sprawę do ponownego

rozpoznania. Sąd odwoławczy stwierdził, że Sąd pierwszej instancji nie rozpoznał istoty sprawy. W ocenie Sądu Apelacyjnego - wbrew stanowisku Sądu Okręgowego - zostały spełnione formalne warunki do zgłoszenia zarzutu potrącenia, określone w art. 203¹ k.p.c., a to oznacza, że konieczne jest dokonanie jego merytorycznej.

W zażaleniu strona powodowa domaga się uchylenia wyroku Sądu drugiej instancji i przekazania sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania. Zarzuciła naruszenie art. 386 § 4 k.p.c. przez jego niewłaściwe zastosowanie, w sytuacji gdy: a) Sąd Apelacyjny naruszył art. 203¹ § 1 k.p.c. dokonując ustalenia, że zarzut potrącenia zgłoszony przez pozwaną był w niniejszym postępowaniu dopuszczalny z uwagi na uprawdopodobnienie wiarytelności pozwanej dokumentem nie pochodzącym wyłącznie od niej, choć Sąd nie wypowiedział się kategorycznie, jaka kwota kar umownych została uprawdopodobniona i czy taka kwota została skutecznie przedstawiona do potrącenia z roszczeniem dochodzonym w pozwie, ani nie zakwestionował oceny uprawdopodobnienia dokonanej przez Sąd pierwszej instancji w ramach swobodnego uznania sędziowskiego; b) Sąd Okręgowy w Szczecinie rozpoznał istotę sprawy oraz zbadał zarzut potrącenia w sposób pozwalający na ustalenie, że pozwana nie wykazała wiarytelności przedstawionej do potrącenia co do zasady oraz co do wysokości, a w szczególności w takiej wysokości, która pozwalałaby na kompensatę roszczenia dochodzonego przez powódkę, a tym samym Sąd pierwszej instancji zbadał i uzasadnił niedopuszczalność zarzutu potrącenia oraz zbadał i uzasadnił brak materialnoprawnej i faktycznej podstawy naliczania kar umownych przedstawionych do potrącenia.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W obowiązującym modelu apelacji pełnej rola sądu drugiej instancji nie ogranicza się jedynie do samego aktu kontroli zaskarżonego rozstrzygnięcia, ale obejmuje także powinność merytorycznego rozpoznania sprawy. Celem postępowania apelacyjnego jest bowiem ponowne i wszechstronne merytoryczne rozpoznanie sprawy (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 27 kwietnia 2017 r., IV CZ 10/17, niepubl.). Merytoryczne rozpoznanie sprawy przez sąd drugiej instancji odbywa się przy zastosowaniu właściwych przepisów postępowania,

tj. przepisów regulujących postępowanie apelacyjne, a gdy brak takich przepisów, przy zastosowaniu unormowań dotyczących postępowania przed sądem pierwszej instancji (art. 391 § 1 k.p.c.). Zgodnie z art. 382 k.p.c. sąd drugiej instancji orzeka na podstawie materiału zebranego w postępowaniu w pierwszej instancji oraz w postępowaniu apelacyjnym. Z tak ukształtowanego zakresu kompetencji sądu drugiej instancji oraz treści art. 386 § 2 i 4 k.p.c. wynika, że postępowanie to - co do zasady - powinno zakończyć się wydaniem orzeczenia kończącego postępowanie.

W postępowaniu wywołanym zażaleniem strony, skierowanym na podstawie art. 394¹ § 1¹ k.p.c. przeciwko uchyleniu przez sąd drugiej instancji wyroku sądu pierwszej instancji i przekazaniu sprawy do ponownego rozpoznania, ocenie podlega jedynie prawidłowość zakwalifikowania przez sąd odwoławczy określonej sytuacji procesowej jako odpowiadającej powołanej przez ten sąd podstawie orzeczenia kasatoryjnego. Ocena ta nie obejmuje natomiast zarówno merytorycznego stanowiska prawnego sądu drugiej instancji, jak i prawidłowości zastosowania przepisów prawa procesowego, które nie odnoszą się do kwalifikacji powstałej sytuacji procesowej w kontekście przesłanek z art. 386 § 4 k.p.c.

Nie można zatem podzielić stanowiska skarżącej spółki w zakresie, w jakim zmierzała do dokonania w niniejszym postępowaniu zażaleniowym merytorycznej oceny apelacji strony pozwanej i wyroku Sądu Okręgowego.

W ramach kognicji wyznaczonej art. 394¹ § 1¹ k.p.c. Sąd Najwyższy sprawdza jedynie, czy rzeczywiście doszło do nierozpoznania przez sąd pierwszej instancji istoty sprawy, albo czy wydanie wyroku wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości (zob. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 22 listopada 2013 r., II CZ 79/13, niepubl., z dnia 24 stycznia 2014 r., V CZ 87/13, niepubl., z dnia 22 lipca 2015 r. I UZ 6/15, niepubl.). Wszelkie inne wady, dotyczące naruszeń prawa materialnego, czy też procesowego (poza nieważnością postępowania - art. 386 § 2 k.p.c.), nie uzasadniają uchylenia orzeczenia i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania. Wszystkie tego rodzaju braki, jak wspomniano wyżej, powinny być w systemie apelacji pełnej załatwiane bezpośrednio w postępowaniu apelacyjnym (por. postanowienia Sądu

Najwyższego: z dnia 19 grudnia 2012 r., II CZ 141/12, niepubl., z dnia 2 października 2014 r., IV CZ 68/14, niepubl.).

Pojęcie nierozpoznania istoty sprawy interpretowane jest jako wadliwość rozstrzygnięcia, polegająca na wydaniu przez sąd pierwszej instancji orzeczenia, które nie odnosi się do tego, co było przedmiotem sprawy, bądź na zaniechaniu zbadania przez ten Sąd materialnej podstawy żądania albo oceny merytorycznych zarzutów strony przy bezpodstawnym przyjęciu, że istnieje przesłanka materialnoprawna lub procesowa unicestwiająca roszczenie (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 23 września 1998 r., II CKN 897/97, OSNC 1999 nr 1, poz. 22; wyroki Sądu Najwyższego z dnia 12 lutego 2002 r., I CKN 486/00, OSP 2003 nr 3, poz. 36 oraz z dnia 12 listopada 2007 r., I PK 140/07, OSNP 2009, nr 1-2, poz. 2).

Nierozpoznanie istoty sprawy ma miejsce także w razie dokonania przez sąd pierwszej instancji oceny prawnej żądania bez ustalenia podstawy faktycznej, co wymagałoby czynienia kluczowych ustaleń po raz pierwszy w instancji odwoławczej; respektowanie uprawnień stron wynikających z zasady dwuinstancyjności postępowania sądowego uzasadnia w takich wypadkach uchylenie orzeczenia (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 5 grudnia 2012 r., I CZ 168/12, OSNC 2013, nr 5, poz. 68, z dnia 23 września 2016 r., II CZ 73/16, niepubl., z dnia 8 marca 2017 r., IV CZ 126/16 niepubl. i z dnia 8 marca 2017 r., IV CZ 130/16, niepubl.).

Uchylenie wyroku z powodu nierozpoznania istoty sprawy będzie zatem uzasadnione między innymi wtedy, gdy sąd pierwszej instancji nie zbada podstaw pozwu, nie przeprowadzi w tym zakresie postępowania dowodowego i nie dokona oceny materialnoprawnych przesłanek żądania w ustalonym stanie faktycznym.

Z kolei ocenę, czy sprawa wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości, należy odnieść do tych dowodów, które dla rozpoznania istoty sprawy miałyby zasadnicze znaczenie, zaś przeprowadzone przez Sąd pierwszej instancji dowody nie były istotne dla rozstrzygnięcia sprawy (por.

postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 17 kwietnia 2013 r., V CZ 129/12, niepubl. i z dnia 20 lutego 2015 r., V CZ 119/14, niepubl.).

W związku z przyjęciem przez Sąd Okręgowy, że podniesiony przez pozwaną zarzut potrącenia jest niedopuszczalny, oczywistym jest, iż nie był on badany przez ten Sąd od strony merytorycznej zasadności bądź bezzasadności. Z kolei uznanie przez Sąd odwoławczy tego stanowiska Sądu pierwszej instancji za błędne oznacza, że nie została rozpoznana istota sprawy w rozumieniu art. 386 § 4 k.p.c. Zważywszy też na okoliczność, iż Sąd pierwszej instancji nie prowadził w ogóle postępowania dowodowego na okoliczności związane z merytoryczną oceną zarzutu potrącenia, a w szczególności istnienia po stronie pozwanej wzajemnej wierzytelności w stosunku do strony powodowej z tytułu kar umownych, a jeśli tak to i jej wysokości, zachodzi potrzeba przeprowadzenia w tym zakresie w całości postępowania dowodowego wraz z poczynieniem stosownych ustaleń faktycznych i dokonaniem oceny prawnej.

Z tych względów Sąd Najwyższy orzekł na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. w zw. z art. 394¹ § 3 k.p.c., a rozstrzygnięcie o kosztach postępowania zażaleniowego pozostawił, zgodnie z art. 108 § 2 k.p.c. w zw. z art. 398²¹ k.p.c. i art. 394¹ § 3 k.p.c., sądowi, który wyda orzeczenie kończące postępowanie w sprawie.

[SOP]

[ał]

